

INDHOLD

ARBEJDSGRUPPERNES ROLLE.....	3
Arbejdsgruppernes opgave	3
Status på arbejdsgruppernes udkast	4
ARBEJDSGRUPPERNES UDKAST.....	5
Tværgående mål	5
Alsidig personlig udvikling	6
Kommunikation og sprog.....	10
Krop, sanser og bevægelse	14
Kultur, æstetik og fællesskab.....	18
Natur, udeliv og science.....	22
Social udvikling	26

ARBEJDSGRUPPERNES ROLLE

Arbejdsgruppernes opgave

Fra juni til oktober 2016 har seks arbejdsgrupper bestående af praktikere og vidensfolk arbejdet med at komme med indspark til indholdselementer i en ny ramme for dagtilbuddenes pædagogisk læreplaner (betegnet "en styrket pædagogisk læreplan").

I Master for en styrket pædagogisk læreplan (find den på www.sm.dk) er rammerne for arbejdsgruppernes rolle skitseret. Med udgangspunkt i det pædagogiske grundlag, der er beskrevet i masteren, fik arbejdsgrupperne til opgave

- at komme med et forslag til tværgående pædagogiske læringsmål, som viser sammenhæng på tværs af temaerne
- at udfolde og kvalificere de enkelte læreplanstemaer og revidere titlerne,
- at komme med forslag til få, brede pædagogiske læringsmål inden for hvert tema,
- og at beskrive, hvordan hvert tema hænger sammen med dagtilbuddenes læringsmiljøer.

I masteren findes denne skabelon for arbejdsgruppernes leverancer:

-
- **Læreplanstema:** Der tages stilling til temaets titel og efterfølgende vurderes temaets indhold i relation til det pædagogiske grundlag og de elementer, der ligger heri, herunder:
 - Børnesyn
 - Dannelse
 - Børnefællesskaber
 - Leg
 - Læring og læringsmiljøer
 - Relevante elementer ift. børn i udsatte positioner, forældresamarbejde og sammenhæng til skolen

• Pædagogisk læringsmål 0-2 år og sammenhæng til læringsmiljø	• Pædagogisk læringsmål 3 år-skolestart og sammenhæng til læringsmiljø
---	--

Pædagogisk læringsmål

• ..

- Læringsmiljøet understøtter, at børnene.....

- ...

Sammenhæng til læringsmiljø

-

Status på arbejdsgruppernes udkast

I oktober 2016 afleverede de seks arbejdsgrupper deres inputs til den styrkede læreplan, som fremgår nedenfor.

Arbejdsgruppernes leverance skal ses som deres indspark til den politiske proces, hvor den kommende pædagogiske læreplan skal omsættes til lovforslag, og hvor der forventes at blive udarbejdet forskellige understøttende materialer. Det udkast, der fremgår nedenfor, er således ikke hverken endeligt eller retligt bindende.

Udkastet er blevet drøftet i både Mastergruppen for en styrket læreplan og i Kvalitetsforum for Dagtilbud, hvor de centrale interessenter i den pædagogiske sektor er repræsenterede, herunder BUPL, FOA, KL, BKF, FOLA, DLO og Rådet for Børns Læring. I begge fora er der bred anerkendelse af arbejdet. Kommentarer fra mastergruppe og Kvalitetsforum vil også indgå i de videre overvejelser om udviklingen af den pædagogiske læreplan.

ARBEJDSGRUPPERNES UDKAST

TIL TVÆRGÅENDE MÅL, TEMABESKRIVELSER, LÆRINGSMÅL OG PUNKTER OM SAMMENHÆNG TIL LÆRINGSMILJØ

Tværgående mål

- Læringsmiljøet understøtter og drager omsorg for alle børns dannelse, læring, trivsel og udvikling i et fælleskab, hvor alle børn er betydningsfulde.

Alsidig personlig udvikling

Temabeskrivelse

Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse, hvilket børn i særlig grad udvikler gennem leg. Børn skal have erfaringer med, at de selv kan påvirke deres livsbetingelser inden for rammerne af et fællesskab. Dermed opnår børnene gode forudsætninger for at navigere trygt, nysgerrigt og udforskende i det nære miljø, hvilket ruste dem til at håndtere fremtidige uddannelses- og livsarenaer.

Engagement

Et læringsmiljø, der støtter børns engagement, drejer sig om at fremme intensitet i måden, børn deltager i samspil og aktiviteter på. Aktiviteter, der fremmer børns engagement, smitter og er personligt udviklende, fordi engageret deltagelse medfører fordybelse og ultimativt understøtter selvspekt, selvtillid og selvværd. Børn udvikler engagement, når de indgår i relationer med betydningsfulde andre, hvor de oplever sig respekteret, passet på og værdsat af nære, tillidsgivende voksne. Engagement er derfor en vigtig forudsætning for, at barnet kan møde omgivelserne med nysgerrighed, åbenhed og kritisk sans.

Livsduelighed

Igennem leg og andre meningsfulde aktiviteter, gør børn sig væsentlige erfaringer med forskellige sociale positioner, som giver dem et grundlæggende demokratisk værdisæt, der udvikler og understøtter børnenes dannelse og livsduelighed.

Læringsmiljøet skal derfor understøtte, at børn engagerer sig i leg og aktiviteter, der inviterer dem til at udfolde, udforske og erfare sig selv og hinanden på mange og nye måder, hvor også børnenes selvforståelse og handlemønstre udfordres i de tilfælde, hvor handling eller forståelser begrænser egen eller andres udvikling. Det pædagogiske personale skal sikre, at børnene opnår tilknytning til en eller flere pædagoger og derigennem skabe et tillidsfuldt læringsmiljø præget af kontinuitet, der støtter børns nysgerrighed, således at de kan gives plads til at udtrykke deres egne interesser og holdninger. Det pædagogiske personale bør i rammesætning af leg eller ved at indtræde i leg udfordre og udvide disse opfattelser.

Når de voksne inviterer børn til at udtrykke sig respektfuldt og anerkender deres perspektiver og oplevelser af hverdagen i dagtilbuddet, får børn medbestemmelse og oplever dermed at være betydningsfulde og at være medskabende af egne livsbetingelser. Samtidig får de erfaringer med vigtigheden af at være opmærksom på andres oplevelser af, perspektiver på og meninger om verden. Herigennem får de grundlæggende erfaringer med at indgå i, høre til og navigere i gensidigt forpligtende fællesskaber og en forståelse af demokrati og demokratiske processer. Det er særligt vigtigt, at dagtilbuddene understøtter, at børn i udsatte positioner gør sig erfaringer med og aktivt indgår i disse gensidigt forpligtende fællesskaber.

Gåpåmod

I dagtilbuddets – som i hjemmets – mange udviklings- og læringsituationer vil børn skulle forholde sig til andre børns og voksnes ønsker og initiativer. Udfordringer og modstand kan ikke undgå at afstedkomme følelser som frustration og forvirring og følelsen af at stå alene. Det er derfor vigtigt, at læringsmiljøet understøtter børnene i at udtrykke deres følelser og håndtere konflikter hensigtsmæssigt uden at miste gåpåmodet fremadrettet. Evnen til at håndtere modgang og udvise vedholdenhed er central for børns mulighed for at influere på deres egen hverdag i dagtilbuddet, men er

også en central kompetence, der får betydning for det senere livsforløb, i skolen som i alle andre livsarenaer. Læringsmiljøet må i samarbejde med forældrene altid sikre, at de omtalte udfordringer ikke overstiger børnenes kompetencer eller overskrider deres grænser. Læringsmiljøet skal i forlængelse heraf introducere børn til forskellige måder at håndtere konfliktfyldte situationer og følelser på og give børnene mulighed for at eksperimentere med disse. Dette kræver mod. Det pædagogiske personale skal støtte børnene i at turde gå deres egne veje, for eksempel vælge aktiviteter eller relationer til og fra, når de ikke matcher deres lærings-, udviklings- og trivselsbehov, under hensyntagen til at børnene også i høj grad bør deltage i det samlede børnefællesskab.

Deltagelseskompetence

I forlængelse af det ovenstående kan børn kun være medskabere af egen læring og udvikling, hvis de er i stand til at gribe og udfolde de muligheder, livet i dagtilbuddet og hjemmet tilbyder dem. Læringsmiljøet skal derfor understøtte og udvide barnets erfaringsverden, således at børn kan og tør deltage samt tage initiativ til at skabe de muligheder for livsudfoldelse, de ønsker sig, i de fællesskaber, de indgår i. Børn øver sig i deltagelseskompetence ved at balancere mellem iagttagende og mere initiativtagende positioner i de forskellige aktiviteter og relationer, de indgår i.

Det er desuden væsentligt, at børn lærer at prioritere blandt mange mulige tilbud ved at møde et læringsmiljø, der giver mulighed for at forfølge, engagere og fordybe sig i det, de er optagede af. Det sker ved at det pædagogiske personale motiverer børn til at undres, ved at pirre deres nysgerrighed og anerkende dem for deres fund, støtte dem i vedholdenhed og støtte deres innovative formåen. I fordybelsen understøttes også børnenes koncentrations- og abstraktionsevne, hvilket er afgørende for deres udvikling og læring, både i dagtilbud, i hjemmet, i skolen og videre i livet.

Mål for, hvad læringsmiljøet skal understøtte ift. børnenes læring

Pædagogiske læringsmål for de 0-5-årige børn

- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder på tværs af bl.a. aldersmæssige, kønsmæssige, sociale og kulturelle kategorier.
- Læringsmiljøet understøtter samspil præget af tryghed og nysgerrighed, således at alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse, også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Punkter om det gode læringsmiljø

Den fysiske indretning.

- Opbygningen og indretningen af det fysiske miljø bør stimulere og invitere til leg, til udforskning af omgivelserne og til såvel fysisk aktivitet som fordybelse.
- Den fysiske indretning bør både være fleksibel i forhold til at kunne omstille sig til varierende pædagogiske formål, men bør samtidig muliggøre kontinuitet i længerevarende lege og andre aktiviteter.

Det pædagogiske personale.

- Pædagogernes faglige dømmekraft bør danne grundlag for etableringen af læringsmiljøer, der både tager hensyn til det enkelte barn og til hele børnefællesskabet.
- Pædagoger bør fremstå som positive rollemodeller, der understøtter alle børn i engageret deltagelse i aktiviteter og derigennem fremmer livsduelighed og mod på livet.

Børnefællesskaber.

- Dagtilbuddets børnefællesskaber bør etableres som samspil præget af tryghed, åbenhed og nysgerrighed, således at alle børn gennem deltagelse i fællesskabet udvikler gåpåmod, integritet og mod på sig selv.
- Børnefællesskabet bør udvise sensitivitet over for børns forskellige måder at udtrykke og engagere sig på i leg og andre aktiviteter. Der skal være plads at børn afprøver forskellige roller og positioner i fællesskabet.

Ledelse.

- Dagtilbuddets ledelse bør igennem åben, ansvarlig og faglig forvaltning skabe bedst mulige betingelser for såvel børnefællesskaberne, personalet og de fysiske rammer.
- Dagtilbuddets ledelse bør skabe betingelser for et ligeværdigt samarbejde mellem det pædagogiske personale, forældre og den kommunale forvaltning.

Kommunikation og sprog

Temabeskrivelse

Et komplekst og nuanceret sprog er afgørende for børns udvikling og dannelse, idet sprog giver børn mulighed for at ytre sig om tanker, følelser, behov og viden om verden. Sprog er adgang til at begrebsliggøre og forstå sig selv, og det er et væsentligt grundlag for, at barnet gradvist kan udvikle refleksionsevne, kognitive og analytiske kompetencer. Kropssprog, talesprog, skriftsprog og billedsprog er en forudsætning for at udveksle viden og erfaringer med andre. Kommunikation og sprog er derfor af stor betydning for børns mulighed for at deltage, ikke kun i nære børnefællesskaber, men også som en forudsætning for deltagelse i skolelivet, i demokratiske processer og i samfundet.

Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at dagtilbuddet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.

Interaktioner

Sprog læres som en naturlig forlængelse af den udveksling, der foregår som blikretning, pludren og gestik, og det kræver nærvær, øjenkontakt og fælles opmærksomhed. Det pædagogiske personale skal derfor udvise indlevelse, nysgerrighed og lyst til kommunikation og samtale med fokus på det, børnene er optagede af. Kvaliteten i samtaler mellem det pædagogiske personale og børn er væsentlig, og særlig betydningsfuld for børn i udsatte positioner. Det har stor betydning for børnenes sproglige udvikling, hvordan det pædagogiske personale henvender sig til børnene, taler med dem, giver besked og sætter ord på det, der sker i rutiner og aktiviteter.

Sproglige rollemodeller

Børns sprog udvikles i dialoger med sproglige rollemodeller ved at lytte, fortælle og stille spørgsmål til deres omgivelser, og ved at lege med sproget. Når børn eksperimenterer sprogligt, opnår de erfaringer med at aflæse, genskabe og udvikle en passende kommunikation i forskellige situationer og fællesskaber. Det betyder bl.a., at det pædagogiske personale må hjælpe alle børn til at indgå i dialoger, hvor de lærer at skiftes til at være i en tale- og en lytteposition. Det er én af flere måder, hvor deling af viden og fælles udforskning af fænomener bidrager til børns identitetsdannelse.

Fællesskaber

Det er essentielt, at det enkelte barn oplever at have en stemme i fællesskabet, og at barnet føler sig set, forstået og anerkendt. Sprog er centralt for at danne relationer, indgå i fællesskaber og vedligeholde venskaber. At lære fra andre børn på tværs af aldre er essentielt i sprogudviklingsprocessen. Legen er central som en funktional øvebane for barnets ordforråd, sætninger og kommunikative kompetencer. Det er derfor afgørende for barnets tilegnelsesproces, at det understøttes i deltagelse, fx ved at det pædagogiske personale i nogle tilfælde deltager i og rammesætter børns leg. Det pædagogiske personale kan samtidigt anvende børnenes legeindhold som pejlemærker for mulige samtaleemner, men også som pejlemærke for, hvad der kan være en udfordring for det enkelte barns sprogudvikling. Et overordnet fokus på legens betydning for sprogudviklingen medfører samtidigt, at det pædagogiske personale systematisk skal have fokus på de børn, der ikke af sig selv indgår i lege og aktiviteter eller som altid udfylder de samme roller i fx rollelege. Det pædagogiske personale har

ansvar for, at børn får mangfoldige og rige erfaringer med sprog i selvorganiseret og spontan leg og andre meningsfulde aktiviteter med hinanden.

Læringsmiljøet må tilbyde børn en bred vifte af sproglige læringsmuligheder og aktiviteter, der understøtter tilegnelsen af sprogforståelse, ordforråd, udtale og sætningsdannelse i sammenhænge, der er meningsfulde for børn. Det pædagogiske personale kan fx gennem samtaler, spørgsmål, historiefortælling og leg sætte ord på børnenes forskellige oplevelser. Sproglige læringsmuligheder skal indtænkes i alle rutiner, og i planlagte og spontane aktiviteter, hvor børn introduceres til nye begreber og udtryksformer såsom fx skrift-, symbol- og billedsprog.

I et godt læringsmiljø må det pædagogiske personale via refleksion over organisering og didaktik skabe mulighed for samtaler af høj kvalitet i alle sammenhænge mellem det pædagogiske personale og børn og børn imellem, lige som det pædagogiske personale må samarbejde med forældre om børns sprog, både i forhold til det enkelte barn, men også i forhold til børnefællesskabet i dagtilbuddet.

Mål for, hvad læringsmiljøet skal understøtte ift. børnenes læring

Pædagogiske læringsmål for de 0-5-årige børn

- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn får mulighed for at udvikle sprog, der bidrager til at de kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn gradvist udvikler sprog, så de opnår erfaringer med at sprogliggøre tanker, behov og ideer til brug i lærende, reflekterende og kreative fællesskaber.

Punkter om det gode læringsmiljø

Pædagogiske personale

- Dagtilbuddets personale har viden om og kompetencer til at fremme børns kommunikation og sprog, fx hvordan der inviteres til, fastholdes og udvides dialoger og samtaler mellem børn og mellem børn og voksne.
- Dagtilbuddets personale arbejder bevidst med at være sproglige rollemodeller og skaber et rigt og nuanceret sprogmiljø med udgangspunkt i børns leg og det børnene er optaget af

Børnefællesskaber

- Dagtilbuddet skal understøtte, at alle børn får mulighed for at indgå i dialoger med pædagogisk personale og børn
- Dagtilbuddet skal understøtte, at alle børn får mulighed for at indgå i alsidige lege

Pædagogisk ledelse

- Dagtilbuddets ledelse har ansvar for at det pædagogiske personale besidder viden og konkrete kompetencer til at kvalificere det sproglige læringsmiljø og til at inspirere og inddrage forældre
- Dagtilbuddets ledelse understøtter og kvalificerer faglige didaktiske refleksioner hos det pædagogiske personale via facilitering, sparring og løbende metodeudvikling i sprogpædagogiske aktiviteter

Fysiske læringsrum

- Dagtilbuddet er fysisk indrettet så det pædagogiske personale har adgang til indendørs- og udendørs læringsrum i varierende størrelser for at kunne lave sprogunderstøttende aktiviteter i smågrupper
- Dagtilbuddet er fysisk indrettet med materialer og æstetisk udsmykning, der pirrer til børns sproglige nysgerrighed og fantasi

Krop, sanser og bevægelse

Temabeskrivelse

Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen. Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen, - gennem ro og bevægelse - lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel.

Dagtilbuddets alsidige læringsmiljø skal give alle børn, ikke mindst de børn som har begrænsede erfaringer med temaets indholdselementer, mulighed for at deltage med de erfaringer, de har med sig ind i dagtilbuddet. Børnene skal inviteres til at få mangfoldige kropslige erfaringer i et læringsmiljø, hvor bevægelsesglæde, kreativitet og leg er nøglebegreber, og hvor det pædagogiske personale afpasser støtten til det enkelte barn og skaber fleksible inkluderende læringsmiljøer. Det pædagogiske personale er nysgerrigt og udvælger og følger bevidst børnenes bevægelsesinitiativer, således at børnene oplever selv- og medbestemmelse, som en naturlig del af deres dannelsesproces.

Forældre inddrages som samarbejdspartnere med hensyn til at give børnene gode betingelser for bevægelse, fx ved at dele pædagogiske overvejelser om bevægelsesvenlig påklædning, værdien af risikoorienteret leg og det at udfordre og følge børnenes bevægelsesmæssige interesser.

Temaet er i det følgende delt op i tre elementer, som er gensidigt forbundne og overlappende.

Krop

Kroppen er grundlaget for børnenes deltagelse i samfundets forskellige fællesskaber, og har både en fysisk og en eksistentiel dimension.

Den fysiske dimension omfatter forståelsen af kroppen som biologisk system med alle kroppens forskellige dele, deres funktioner, samspil og reaktioner.

Kroppens eksistentielle dimension vedrører børns erfaring af verden med deres krop og gennem deres krop. Kroppen er sæde for bevidsthed om andet og andre og om egen krop i verden, herunder i æstetiske, sociale, følelses- og bevægelsesmæssige processer. Gennem kropslige erfaringer undersøges fx "Hvem er jeg" og "Hvad kan du – kan jeg mon også det?", og således udvikles kropsideidentiteten via kropslige erfaringer i sociale samspil.

Kroppen er sæde for såvel det psykiske helbred (fx trivsel) som det fysiske helbred (fx ernæring, hygiejne, bevægelighed).

Sanser

Sanserne er børns adgang til verden og fundamentet for at opfatte og begribe verden. Gennem brug af sanserne udvikles hjernens neurale netværk. Stimulering af de tre motoriske grundsanser (taktilsansen, den vestibulære sans/labyrintsansen og muskel-led-sansen) er i samarbejde med de øvrige fire sanser (lugtesansen, synssansen, smagssansen og høresansen) af afgørende betydning for barnets motorisk udvikling og automatisering af bevægelser (såvel grov- som fin motorisk). Sanserne er således børns adgang til direkte, konkrete erfaringer med omgivelserne og derfor også fundamentet for tilegnelse af fx sprogets abstrakte begreber.

Den fysiske side af sansning kan imidlertid ikke stå alene. Sanselige læringsmiljøer skal tilgodese en æstetiske dimension hvor børns legende undersøgelser og kreative eksperimenter med bevægelse er i centrum. Miljøerne skal skabe rum for børnenes erfaringer med kropslige fornemmelser og følelser herunder rolig kontakt til kroppen, hvor den enkelte udvikler kendskab til, og tryghed ved, kroppens reaktioner og signaler, og oplever en ro ved at hvile i sig selv: Der skal både være plads til børnenes kropslige "væren" og "gøren".

Bevægelse

I bevægelsesfællesskaber udvikler barnet mestring af kropslige/sanselige indtryk og udtryk og styrker sin evne til at aflæse og forstå andres gestik, mimik, og kropslige udtryk. Deltagelse i bevægelse, leg og fysisk aktivitet giver barnet erfaringer med fx at fokusere sin opmærksomhed, sprog og tænkning, tid- og rumopfattelse samt motivation og følelser. Sådanne alsidige erfaringer danner grundlag for at kunne indgå i relationer og fællesskaber og på sigt at leve et liv som aktiv samfundsborger. Bevægelse handler således om aktivt at udforske verden og kroppens muligheder alene, sammen med andre børn og aktive voksne, i et inkluderende børnefællesskab og i samspil med de fysiske omgivelser ude og inde.

Mål for, hvad læringsmiljøet skal understøtte ift. børnenes læring

Pædagogiske læringsmål for de 0-5-årige børn

- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mangfoldige måder at bruge kroppen på.
- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så de bliver fortrolige med kroppen, kropslige fornemmelser, kroppens funktioner og mangfoldige bevægelsesmuligheder.

Punkter om det gode læringsmiljø

Det pædagogiske personale:

- Følger op på børns legeinitiativer og tilbyder lege og aktiviteter hvor børn er fysisk aktive og oplever glæde gennem mestring og fællesskab.
- Er bevidste om deres didaktiske tilgang til læringsmiljøet, og veksler mellem fx at gå foran barnet som mesterlærer, gå ved siden af barnet og støtte barnets initiativer, og gå bagved barnet og skabe rammer og betingelser for kropslige og sansemæssige aktiviteter.
- Giver opmuntrende bekræftelse ved børns eksperimenterende lege og inspirerer alle børn, uanset graden af deres kropsmestring, til at søge fysiske udfordringer og afprøve deres kropslige muligheder.
- Skaber lige adgang til kropslige lege og aktiviteter for alle børn, og er opmærksomme på fx at bryde med traditionelle kønsroller, så både drenge og piger på en ligeværdig måde kan deltage i alle aktiviteter.

Den fysiske indretning:

- Har fokus på fleksibilitet og mobilitet, sådan at der er mulighed for at skabe varierede lege- og væresteder for kropslige og sansemæssige aktiviteter, afhængig af alder og udviklingstrin, såvel inde som ude.
- Inviterer til at eksperimentere med forskellige måder at bruge kroppen på dagen igennem.

Ledelse:

- Tydeliggør (i samarbejde med personalet) betydningen af bevægelse for forældrene, sådan at forældrene har viden og forståelse for den betydning krop, bevægelse og sanser har for børns fysiske, psykiske og sociale udvikling og trivsel.

Børnefællesskabet:

- Oplever glæde ved at bruge kroppen og lærer at vise respekt for egne og andres kropslige grænser

Kultur, æstetik og fællesskab

Temabeskrivelse

Kultur er både en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, og det er de kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivets arenaer. Det er gennem kultur, at børn møder nye sider af dem selv, får mulighed for at udtrykke sig på mangfoldige måder og forstå deres omverden

Læringsmiljøet er afgørende for børns dannelse, herunder også børns forståelse af kultur. Det pædagogiske personale må derfor formidle glæde ved æstetiske oplevelser og skabende praksis. De må aktivt formidle kultur og støtte alle børn, uanset baggrund, kompetencer og forudgående erfaringer med kultur, i at eksperimentere med, øve sig i og afprøve sig selv inden for en bred vifte af kunstarter og udtryk.

Alle børn skal have erfaringer, der kan forankre værdier, og som kan fungere som rettesnor for at orientere sig og handle på en hensynsfuld, demokratisk og respektfuld måde. Dette understøtter positive fællesskaber og sikrer sammenhæng til skole, lokalsamfundet og en globaliseret verden.

Kultur og æstetik

Skabende virksomhed og æstetik er både indtryk og udtryk. Indtryksdimensionen består af æstetiske oplevelser i direkte møder med forskellige kunstarter såsom scenekunst, film, maleri, musik, sang og litteratur. Æstetiske oplevelser giver børn mulighed for at dele, spejle sig i og fortolke egne og andres livserfaringer, tanker og drømme. Samtidig har oplevelserne en kropslig dimension, hvor indtryk sætter førsproglige aftryk som kropslige fornemmelser og oplevelser. Det kan fx være at mærke spændingen i kroppen, når man lytter til en fængslende fortælling, eller at føle glæde eller nedtrykthed over farverne i et maleri.

Udtryksdimensionen indeholder den skabende og eksperimenterende praksis. Den er båret af børns lyst, kreativitet, improvisation og aktive deltagelse. Nysgerrighed, sansning, leg og fantasi indgår i den æstetiske læreproces og ansporer til nye perspektiver og anskuelser, der kan forankres som ny viden og ny læring. Derfor må det pædagogiske personale være lydhøre og understøtte børn i at forløse deres skabende udtryk i et læringsmiljø, der inddrager børn i processen, værdsætter fordybelse og konstruktion samt børns egne eksperimenterende udtryk.

Læringsmiljøet er afgørende for børns læringsmuligheder både i en kognitiv, æstetisk, personlig og social erfaringsdannelse og omfatter derfor både dagtilbuddets rammer samt lokale kulturtilbud og kunstneriske arrangementer. Det fysiske læringsmiljø i eller uden for dagtilbuddet må samtidig give mulighed for, at børn selv kan søge inspiration og oplevelser i forskellig litteratur og billedbøger, musik, fotografi mv. At være skabende og kunne tænke, føle, sanse, opleve og eksperimentere er omdrejningspunkt for børns identitetsdannelse samt tilegnelse af viden om og indsigt i samfundet.

Kultur og fællesskab

Børn skal have mulighed for at skabe egen mening og indhold i hverdagen. De skal opleve, at deres måder at forvalte tid og rum, leg, venskaber og konflikter på bliver mødt med nysgerrighed og respekt. Samtidigt må læringsmiljøet være et demokratisk fællesskab, der sikrer deltagelsesmuligheder for alle børn, og hvor børn oplever sig selv som en aktiv del af beslutningsprocesser ud fra erfaringsniveau og formåen. Derfor må børn mødes med en differentieret pædagogisk indsats, så alle, også børn i udsatte positioner, har mulighed for at få erfaringer med at udfolde sig og begå sig i samfundet. IT er fx en grundlæggende kulturteknik, som børn skal have mulighed for at bruge i et eksperimenterende fællesskab. Børn skal både være skabende og producerende og samtidig få erfaringer

med at bruge IT på etisk forsvarlige måder både i forhold til sig selv og andre. En kritisk og reflekteret omgang med og brug af IT og digitale redskaber er en del af den almene dannelse for børn.

Deltagelse i fællesskaber handler om at have forståelse for egne og andres kulturelle baggrunde og traditioner. I dagtilbud mødes børn, forældre og pædagogisk personale med mange forskellige baggrunde, kulturer, normer, traditioner og sædvaner. Denne diversitet er en ressource, da et læringsmiljøet præget af mangfoldighed og accept er med til at udvikle børns forståelse af egne værdier og respekt for andres og bidrager til inklusion og tolerance. Forældres kompetencer og vigtig viden om fx religiøse højtider og familiestrukturer eller de lege, bøger og film børn er optagede af bør derfor også være synlige i dagtilbuddet. Gennem ligeværdig dialog og samspil må alle forældre gives mulighed for at tage del i et gensidigt forpligtende samarbejde og være en del af dagtilbuddets hverdag og fællesskab.

Mål for, hvad læringsmiljøet skal understøtte ift. børnenes læring

Pædagogiske læringsmål for de 0-5-årige børn

- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn indgår i et ligeværdigt og mangfoldigt fællesskab, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn får mangfoldige kulturelle oplevelser både som tilskuere og aktive deltagere, så deres engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed stimuleres, og at de får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Punkter om det gode læringsmiljø

Fysisk indretning

- Dagtilbuddet er fleksibelt indrettet, så der er muligheder for, at børnene kan konstruere, eksperimentere, lege, være skabende og kreative og herunder bearbejde kulturelle indtryk samt egne udtryk.
- Dagtilbuddet præsenterer og stiller forskellige materialer og redskaber til rådighed for børnene og etablerer kulturelle værksteder såvel ude som inde.

Personalet

- Personalet er kulturformidlere og går foran i at præsentere og inddrage børnene i forskellige kulturelle og kreative indtryk, udtryk og værdier.
- Personalet er anerkendende over for kulturelle forskelligheder og lader alle børns baggrunde være en del af dagtilbuddets hverdag.

Ledelse

- Dagtilbuddets ledelse understøtter børns mulighed for at opleve og erfare kultur, æstetik og fællesskab i dagtilbuddets omverden ved at deltage i kulturtilbud og kunstneriske arrangementer.
- Dagtilbuddets ledelse understøtter, at dagtilbuddet er åbent over for omverdenen ved fx at inddrage kulturelle og kreative fagpersoner i dagtilbuddets praksis med henblik på at bringe viden, kultur og mangfoldighed i spil.
- Ledelsen tager initiativ til et gensidigt forpligtende samarbejde med forældre, hvor familiernes kulturelle forskelle og kreative kompetencer bruges aktivt i læringsmiljøet.

Børnefællesskaber

- Dagtilbuddet understøtter en inkluderende og anerkendende tilgang til kulturelle og kreative oplevelser med blik for børnenes udtryk i æstetiske og skabende læreprocesser.
- Dagtilbuddet understøtter ligeværdig dialog og samspil ved at sikre deltagelsesmuligheder for alle børn uanset baggrund.

Natur, udeliv og science

Temabeskrivelse

Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension. Legen er en væsentlig indgang, både med hensyn til børnenes oplevelse af naturen og sig selv i naturen. Naturen er også et eksperimentarium, hvor børn gør de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder ved at foretage undersøgelser, udforske sammenhænge og anvende forskellige analoge og digitale redskaber til fastholdelse af erfaringer og oplevelser og til at søge ny viden. Samt en begyndende forståelse for teknologi. Men også som et grundlag for at arbejde med fokus på bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur. Som et handlekompetent, kritisk demokratisk menneske.

Det pædagogiske personale bringer udfordringer ind i børnenes liv, og skaber dermed et afsæt for hvilke erfaringer og viden børnene skal møde. Det peger på et læringsmiljø, hvor det pædagogiske personale tager afsæt i mulig læring og inddrager børnene som aktive medskabere af egen læring ved at stille åbne, nysgerrige spørgsmål til børnenes forståelse af sammenhænge i deres omverden.

Lige så vigtigt er det at lytte til børnenes undren og egne spørgsmål, begyndende hypotesedannelser og kategoriseringer. Børnene opmuntres til at foretage egne undersøgelser, støttes og guides i at turde øve sig igen og igen, for derved at opbygge en grundlæggende tillid til egne idéer og evner trods eventuel modgang. En didaktisk reflekteret tilgang til pædagogisk planlægning som er situationsbevidst, hvor pædagogen forholder sig nærværende og reflekterende til barnet i den pædagogiske hverdag med læreplanen i baghovedet. Udgangspunktet tages i barnets her-og-nu situation i relation til barnets aktuelle udspil. Med en særlig opmærksomhed på at sikre at børn og familier i udsatte positioner støttes i at være i og lære i og om naturen.

Dagtilbuddene skal i samarbejde med forældre understøtte en grundlæggende naturvidenskabelig dannelse af børnene. Her er der basis for at børnenes aktiviteter formidles gennem forskellige medier og via forældrearrangementer i naturen med aktiv forældreinvolvering i forskellige undersøgelser.

Overordnet beskrives arbejdet med temaet som tre tilgange, som ideelt set alle tre er til stede i det pædagogiske arbejde. En naturtilgang med fokus på leg i naturen med naturmaterialer, samt som levested for levende organismer. En udelivstilgang som tager udgangspunkt i at børnene møder mange forskellige steder udenfor med plads til store bevægelser, oplevelser og med kroppen i spil. En sciencetilgang med vægt på undersøgelser, som at måle og veje og forsøg med vands forskellige tilstandsformer m.m.

Natur

Engagement, den umiddelbare glæde, sansning og her-og-nu perspektivet er det der fylder i børnenes oplevelser og lege i naturen. Børn får lyst til at være i grønne omgivelser og erfare naturen og udvikle forståelse for sammenhænge i naturen. Det at være i naturen kan også give anledning til eksistentielle oplevelser og overvejelser. Læringsmiljøet må derfor tilgodeses, at alle børn, uanset hvor de vokser op, og uanset baggrund, får mulighed for at opleve et bredt udsnit af naturen, både i byen og på landet. Viden om naturen handler om, at børn håndterer og får førstehåndsoplevelser med dyr og markens afgrøder, om årets gang som udtryk for tidens forløb, fødekæder og forskellige fænomener som fx vejret og solsystemet. Fagbegreber indgår som et element i læringsmiljøet og de samtaler om oplevelser, forståelser og erfaringer med naturen, som finder sted mellem børn og voksne.

Viden om naturen omhandler også menneskets påvirkning af og samspil med naturen, fx i forbindelse med miljøspørgsmål og spørgsmål om bæredygtighed og anvendelse af naturens ressourcer. Læringsmiljøet må derfor give børn mulighed for at overveje deres eget samspil med naturen og naturens ressourcer. Bæredygtighed handler også om at konstruere, genanvende og reparere ved hjælp af forskellige redskaber, teknikker og materialer, naturlige såvel som menneskeskabte.

Udeliv

Børnene leger mere sammen når de er udenfor, og konfliktniveauet mellem børnene er mindre udenfor end indendørs, og relationerne børnene imellem er præget af et større sammenhold. Børn hopper, klatrer og løber mere, når de er udenfor. Uderummet som læringsmiljø er karakteriseret ved direkte sanseoplevelser i et autentisk miljø, og kan have forskellige kvaliteter. Der er det åbne og sociale rum, en plæne eller en eng, til boldspil og drageflyvning. Der er det trygge og afgrænsede rum, som legepladsen og haven, med gynger, rutsjebane og legehus. Det vilde og rummelige, som skoven, havet og stranden, med plads til fordybelse og fascination. Uderummet giver plads til sansning, bevægelse, fantasi og kreativitet. Et godt underlag for kolbøtter og vilde lege, eventyrlige og farlige lege. Lege som stimulerer børns kreativitet, fx med naturmaterialer, som giver plads til fantasi og fortolkning, som når træstammen forvandles til en motorcykel.

Science

Sciencetilgangen vægter undersøgelser, som åbner for en aktiv inddragelse af naturen og naturfænomener som lys, luft, magnetisme og vejrfænomener. Med et fokus på børns begyndende forståelse for lovmæssigheder i naturen, børns medfødte talforfølelse, fornemmelse for størrelser og dermed en begyndende matematiske opmærksomhed. Der tages udgangspunkt i et læringssyn der aktivt inddrager børnenes eksisterende viden og erfaringer, ikke mindst deres undren og spørgsmål, men som samtidig også forstyrrer og udfordrer deres aktuelle forståelse. En proces som går fra det meget konkrete til det abstrakte – fra regnorm til luftfart. Eller med andre ord at skabe en mental bro mellem den konkrete læring i hverdagen og samtidig have øje for naturvidenskabens abstraktioner. Desuden skal børn have mulighed for at stifte bekendtskab med og anvende forskellige teknologiske redskaber, og således udvikle en kreativ, produktiv og kritisk tilgang til anvendelse af hverdagsteknologierne.

En sciencetilgang betyder at læringsmiljøet giver børnene mulighed for at danne erfaringer med årsag, virkning og sammenhænge og støtter børnene i at kategorisere og systematisere deres omverden ved hjælp af relationspar, som mange/få, stor/lille, tung/let, over/under, osv. Det pædagogiske personale tilrettelægger desuden læringsmiljøet, så det giver børn mulighed for at eksperimentere med antal, rum og form som tidlige indgange til det matematiske sprog.

Mål for, hvad læringsmiljøet skal understøtte ift. børnenes læring

Pædagogiske læringsmål for de 0-5-årige børn

- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som stimulerer og udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturtyper, naturfænomener og levende organismer, samt en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling
- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, og således får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed

Punkter om et godt læringsmiljø

Pædagogens betydning

- Pædagoger som er nysgerrige på børns nysgerrighed, med fokus på børns undring og optagethed og som deltager aktivt i fælles udforskning.

Ledelse og organisation

- Ledelsen faciliterer og styrer at facetter af temaet bliver inddraget - både natur, udeliv og science, samt skaber betingelser for organisering af børnene i små grupper.

Forældreinddragelse

- At forældrene aktivt involveres i natur og udeliv som læringsrum på lige fod med inderummet.

De fysiske rum

- Indretning af inde- og uderum og dets materialer, således at det er alsidigt og udfordrende indrettet og appellerer til fordybelse, bevægelse, eksperimenteren og farlige lege.

Sammenhæng med skolen

- Sammenhæng i læringsmiljøerne i daginstitution og skole, hvor et fælles syn på leg og læring rammesætter en pædagogisk praksis med forudsigelighed og nysgerrighed med fokus på natur, udeliv og science.

Sproglig- og matematisk opmærksomhed

- Kommunikation med fokus på åbne og produktive spørgsmål, samt med fokus på børnenes spørgsmål som afsæt for fælles udforskning og erfaringsdannelse.

Børnefællesskaber

- Børnenes deltagelsesmuligheder udvides i en udelivspraksis med plads til aktiv udfoldelse og dannelse af nye fællesskaber på tværs af alder, køn, kultur og interesser.

Social udvikling

Temabeskrivelse

Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, der bidrager til demokratisk dannelse. Derfor skal læringsmiljøet understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj mm.

Legen spiller en central rolle for børns sociale læring og udvikling. Derfor er det afgørende, at alle børn får mulighed for at indgå i legefællesskaber.

Deltagelse og medindflydelse

Dagtilbuddet er et socialt fællesskab, der omfatter små og større fællesskaber, hvor man er sammen om noget. Børn i dagtilbuddet har brug for at deltage i sociale fællesskaber, hvor de oplever at høre til, og hvor de kan bidrage værdifuldt og relevant til fælles lege, aktiviteter og samvær. Alle børn, og særligt børn der længerevarende befinder sig i udsatte positioner, er afhængige af, at det sociale læringsmiljø opfatter forskellighed som en ressource og understøtter muligheden for deltagelse og medindflydelse til fælles glæde og engagement.

Empati

Relationer har betydning på alle niveauer og er grundlaget for, at børn lærer sig empati. Dette skal læringsmiljøet reflektere. Empati handler om at mærke egne følelser, at kunne sætte sig ind i andres følelser og oplevelsesverden og at kunne handle på måder, der også understøtter samspillet med andre.

Indbyrdes relationer og venskaber mellem børn har stor betydning for den sociale læring og medvirker til udvikling af sociale færdigheder, som det ofte ses i legen.

Det er væsentligt for børns udvikling af empati, at det pædagogiske personale er optaget af børneperspektiver, som de udtrykkes både verbalt og kropsligt. Herunder skal der være opmærksomhed på, at det digitale spiller en stadig større rolle i børns relationsdannelse. Relationer mellem det pædagogiske personale og børnene, der bygger på ligeværd, forståelse og indlevelse medvirker til, at børnene udvikler selvstændighed og sikres deres ret til medbestemmelse, men også til at de får forståelse for andre og betydningen af solidarisk handlen.

Alle børn har brug for at blive mødt med positive forventninger, fordi det fremmer gåpåmod og positive forventninger til omverdenen. Dagtilbuddet skal både understøtte børns daglige trivsel og sociale omgang med hinanden, men også bidrage til at børnene får erfaringer med at begå sig i verden udenfor. Særlig vigtigt for sammenhængen til skolen er det, at børnene har gode erfaringer med at tage initiativ til at indgå i relationer og med at løse konflikter.

Samarbejdet med forældrene spiller en central rolle for barnets sociale læring og udvikling. Netop dialogen mellem forældrene og det pædagogiske personale kan medvirke til gensidig forståelse af barnets perspektiv og det sociale liv i dagtilbuddet med henblik på at understøtte barnets læring og børnenes indbyrdes relationer og fællesskab. Samarbejde og dialog kan også bidrage til at forebygge mobning.

Legens betydning

I dagtilbuddet spiller legen en central rolle. Legen drager nærmest børn til sig og har ikke noget mål uden for sig selv. Alligevel fremmer legen den sociale læring og udvikling. Allerede i de tidlige barneår kan det være til stor glæde for barnet, at dele opmærksomhed med andre børn i legende samvær og opleve samhørighed.

Gennem legen lærer børn at forhandle, at indgå kompromisser og at løse konflikter. Et af legens kendetegn er, at den bliver til undervejs og, at børn derfor må afstemme med hinanden hele tiden.

Børns sociale læring og udvikling finder også sted, når de iagttager andre børns leg, så de fx lærer at afkode leges formelle og uformelle regler og komme med konstruktive legeudspil, der kan bringe dem ind i og fastholde legen. De kan med andre ord lære forskellige sociale omgangsformer til at begå sig både i dagtilbudshverdagen og i forbindelse med den senere skoledag.

Børns spontane og selvorganiserede leg skal derfor anerkendes og gives plads i hverdagen. Lysten til at lege, udforske og eksperimentere er i sig selv en resurse, der bør opmuntres og understøttes. Derfor skal dagtilbuddets rammer give mulighed for fordybelse i leg.

Nogle børn kan have svært ved at få adgang til legefællesskaber, selv om de gerne vil deltage. Derfor må det pædagogiske personale løbende veksle mellem at gå foran, ved siden af og bagved børnene med henblik på at understøtte børnenes deltagelse i legefællesskaber. Det pædagogiske personale må også observere børnenes lege for at få idéer til, hvordan de kan tilrettelægge læringsmiljøet, så alle børn får erfaringer med at indgå i legefællesskaber og reflektere over, hvordan den pædagogiske tilrettelæggelse får betydning for dynamikkerne i børnefællesskaberne. Børn er forskellige og har brug for forskellige udfordringer. Forskelligheden kan handle om alder, køn, kulturel og social baggrund og individuelle interesser. I tilrettelæggelsen af læringsmiljøet spiller såvel det fysiske miljø, indretningen, legetøjet og atmosfæren en vigtig rolle.

Mål for hvad læringsmiljøet skal understøtte ift. børnenes læring

Pædagogiske læringsmål for de 0-5-årige børn

- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn trives og oplever at høre til i sociale fællesskaber, hvor forskellighed ses som en resurse.
- Læringsmiljøet understøtter, at alle børn udvikler empati og relationer, der bidrager til demokratisk dannelse.

Punkter om det gode læringsmiljø

Personale

- Det pædagogiske personale har opmærksomhed på, at børn oplever at høre til i et fællesskab
- Det pædagogiske personale bidrager til, at børns forskellige perspektiver og resurser aktivt inddrages i hverdagens samvær, lege, aktiviteter og rutiner
- Det pædagogiske personale skal sikre, at børn inddrages og oplever medbestemmelse og indflydelse på egen hverdag
- Det pædagogiske personale skal sikre, at hverdagen er organiseret, så den rummer både børne- og vokseninitierede lege, samvær og aktiviteter.

Ledelse

- Dagtilbuddets ledelse understøtter, at det pædagogiske personale stiller spørgsmål til hinandens praksis, med henblik på at kvalificere arbejdet med børns sociale læring og udvikling
- Dagtilbuddets ledelse understøtter det pædagogiske personales læring i praksis og vægter løbende dokumentation og refleksion, der har fokus på udvikling af et socialt lærende og udviklende børnemiljø.

Fysisk indretning

- Dagtilbuddet er indrettet, så børn har mulighed for at lege på forskellige måder, ud fra deres interesser og perspektiver. Herunder med en mangfoldighed af digitale redskaber.
- Dagtilbuddet er indrettet, så børn har mulighed for at finde sammen i leg både inde og ude.

Børnefællesskaber.

- Dagtilbuddet skaber mulighed for børns deltagelse i små og større fællesskaber, både i selve dagtilbuddet og i det omkringliggende samfund.